

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1066>

7. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DERS KİTABINDAKİ METİNLERDE GEÇEN ATASÖZÜ VE DEYİMLERİ ÖĞRENME DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Dilek CERAN*
Merve ÇOBAN

Öz

Bu çalışmanın amacı, metinlere bağlı olarak gerçekleştirilen atasözü ve deyim öğretiminin öğrenciler tarafından öğrenilme düzeyini tespit etmektir. Bu amaçla 7. sınıf öğrencilerinin bir önceki eğitim öğretim yılında kullandıkları Türkçe ders kitabındaki metinlerde geçen atasözü ve deyimlerden 50'si seçilmiş, öğrencilerden bu unsurların anlamlarını yazmaları, ayrıca bunları cümlede kullanmaları istenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Konya İli Kadınhanı İlçesi'nde öğrenim gören 60 7. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışma kâğıtları aracılığıyla elde edilen verilere, frekans, yüzde, t testi ve anova testleri yapılmış ve ulaşılan sonuçlar yorumlanmıştır. Bu sonuçlara göre öğrenciler, ders kitabındaki metinlerde geçen atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etmede ve cümlede kullanmada toplamda % 78 oranında çok düşük, düşük ve orta düzeyde kalmışlardır.

Anlamı ifade etme ve cümlede kullanma düzeyi açısından kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Hem atasözü ve deyimlerin anlamını ifade etme hem de söz konusu unsurları cümlede kullanma açısından anne ve baba eğitim durumunun etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Atasözü, deyim, ders kitabı, metin.*

* Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümü.

An Examination On Grade 7 Students' Levels Of Learning Proverbs And Idioms Included In The Texts Of Their Course Books

Abstract

The purpose of this research is to determine the levels of student learning on teaching proverbs and idioms which are provided based on texts. 50 of the proverbs and the idioms which were included in the Turkish course book that grade 7 students studied in the previous academic year were selected, students were asked to write the meanings of these components and use them in sentences. Study population of the research includes 60 grade 7 students studying in Kadınhanı District of Konya Province. Frequency, percentage, t test and anova tests were conducted on the data which were obtained through worksheets and the collected results were interpreted. According to these results, it was observed that students were at the very low, low and moderate levels with 78% in total in expressing and using the meanings of the proverbs and the idioms which were included in the course book.

It was determined that there was a meaningful difference on behalf of female students in terms of expressing the meaning and using it in a sentence. It has been concluded that educational level of parents is effective on both expressing meanings of the proverbs and the idioms and using the mentioned components in sentences.

Key Words: *Proverb, idiom, course book, text.*

GİRİŞ

Kelime hazinesi, bireyin kendini sözlü ya da yazılı ifade edebilmesi için lazım olan kavram dünyasıdır. Kelime hazinesinin genişliği, ifade gücünün sağlamlığını, etkililiğini ve kapsamını artıran bir unsurdur. Dolayısıyla formel eğitim sürecinin önemli işlevlerinden biri de bireyin kelime hazinesini geliştirmek olmalıdır. Kelime hazinesindeki gelişim, ömür boyu devam eden bir süreçtir ancak örgün öğretimde planlı ve sistematik olarak gerçekleştirilmelidir. Düşünme, okuma, yazma, dinleme ve konuşma gibi hayatın ve iletişimin vaz geçilmez becerilerinin dil ve kelimelerle gerçekleştiği düşünüldüğünde kelime hazinesinin zenginleştirilmesinin hem bireysel hem de toplumsal anlamda önem arz ettiği görülmektedir. Eğitim öğretimde kelime hazinesini geliştirme, genelde bütün derslerin özelde ise Türkçe dersinin bir konusu olarak ortaya çıkmaktadır. Türkçe dersinde metinler aracılığıyla gerçekleştirilen kelime çalışmaları, sadece kelimelerin değil deyim, atasözleri, ikilemeler, kalıp sözler gibi Türkçenin söz varlığı içinde yer alan bütün unsurların öğretimini kapsamalıdır. Çünkü bir kelimenin sözlükteki anlamını bilmek onun başka unsurlarla bir arada kullanıldığında taşıdığı anlamlara

7. Sınıf Öğrencilerinin Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Atasözü ve Deyimleri Öğrenme Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme

ulaşmada her zaman yeterli olmayabilir. Bu sebeple kelime hazinesini geliştirme, sadece kelime düzeyinde değil Türkçenin söz varlığını oluşturan bütün yapılar düzeyinde düşünülmelidir.

Söz varlığı; Türkçe Sözlük'te (2005: 1807) “bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi; vokabüler, kelime hazinesi” şeklinde tanımlanmaktadır. Aksan'a (2000) göre ise söz varlığı temel veya çekirdek kelimeler yanında; yabancı kökenli kelimelerden, deyimlerden, atasözleri, bilim, sanat ve teknik alanlara ait kavramlardan oluşan terimler ile kalıp sözlerden meydana gelmektedir. Temel sözcükler de denilen temel söz varlığı, bir ulusa atalarından kalmış olan en eski metinlerde görülen ve insan için birinci derecede önemli sayılan öğelerdir. Aksan'ın (1980) tanımı söz varlığının kelime hazinesinin üzerinde ve onu da kapsayacak biçimde atasözleri, deyimler, ikilemeler, terimler, kalıp sözler gibi pek çok dil yapısını kapsadığını göstermektedir. Dolayısıyla söz varlığı dildeki öteki sözcüklerin yanı sıra, bilim, teknik, sanat ve zanaat alanlarının kavramları olan *terimler*; sözvarlığının bir başka kesimi *deyimler*; her dilde, belli bir durumu, olayı, insanların tutum ve davranışlarını belirlemek üzere, birden çok sözcükle anlatım bulan bu öğelerden başka, bir ulusun bilgeliğini, yaşam deneyimlerini yansıtan ve kuşaktan kuşağa aktarılan *atasözleri*; insanların toplum yaşamlarında, belli bir kültürün ürünü olarak kullandıkları *ilişki sözleri (kalıp sözler)*; kalıplaşmış biçimde, çoğu kez dilden dile geçen *kalıplaşmış sözler*; dile büyük bir anlatım gücü kazandıran *ikilemeler*, söz varlığını meydanagetiren unsurlardır (Aksan, 2002; 2004).

Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-5. Sınıflar)'nda bu konu ile ilgili olarak “Okuma sürecinde öğrencinin kelimeleri tanınması oldukça önemlidir. Kelime tanıma; öğrencinin zihinsel sözlüğünü kullanarak kelimenin anlamını belirlemesi sonucu gerçekleşmektedir. Kelimenin anlamı belirlenirken ön bilgiler kullanılmaktadır. Kelimelerin doğru tanınması; cümlelerin, paragrafların ve giderek bütün metnin yanlış anlaşılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle kelime çalışmalarına gereken önem verilmeli ve öğrencilerin söz varlığı geliştirilmelidir.”(2005: 16) denilmektedir. İlköğretim ikinci kademe Türkçe Dersi Öğretim Programı (6-8. Sınıflar)'nda ise Genel Amaçlar bahsinde öğrencinin “Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri amaçlanmaktadır.” (2006: 4)ifadesi yer

almaktadır. Her iki programda da kelime çalışmalarıyla öğrencilerin Türkçenin söz varlığını fark etmeleri ve kendi söz varlıklarını sadece kelime düzeyinde değil söz varlığının bütün yapıları doğrultusunda geliştirmeleri beklenmektedir.

Söz varlığını oluşturan yapılar arasında yer alan atasözü ve deyimler, çoğunlukla her dilin kendine has, diğer dillere birebir çevirisi yapılamayan ya da yapıldığında anlamsızlaşan unsurlarıdır. Ana dilini diğer dillerden farklılaştıran bu unsurların kelime öğretimi çalışmalarında ihmal edilmemesi hatta üzerinde hassasiyetle durulması gerekmektedir.

Aksoy (1988:140) atasözünü, “Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce veya öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış şekilleri bulunan öz sözler” olarak tanımlamaktadır. Atasözleri, kendi başlarına bir edebî tür olmasalar bile özellikle söyleyişi kuvvetlendirme, fikirlerimize kuvvetli birer kanıt oluşturma ve az sayıda cümle ile öz ifadeler kurabilme açısından konuşma ve yazma eğitiminde; ilgi ve merak uyandırma açısından dinleme eğitiminde; metinlerdeki söyleyişleri daha anlamlı hâle getirip, vurgu ve tonlamayı kolaylaştırma açısından okuma eğitiminde kullanılabilir ürünlerdir (Baş, 2002: 62).

Deyimler ise kısaca “çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları” (Aksoy,1988: 49); “o dili konuşan toplumun maddî ve manevî kültürünü, algılama, anlatım ve imgelem gücünü, nükte eğilimini bütünüyle ortaya koyan sözler” (Aksan, 2005: 96) şeklinde tanımlanabilir.Özelliklesözlü ve yazılıdilde, sözün daha etkili kılınabilmesi için kullanılabilir malzemelerden biri olan deyimler, millî değerlerin bir göstergesiolarak, kültür ögesinin taşınması ve aktarılmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Genel anlamda deyimler, bireylerin dil gelişimine doğrudan kaynaklık edebilecek dil malzemeleridir. Ana dilini, anlama ve anlatmasüreçlerinde etkili kullanabilme becerisi kuskusuz, deyim kullanımıile de paralellik göstermektedir (Onan ve Baş, 2009: 114).

Bir toplumun yaşayış, gelenek ve görenek, hayata bakış açısı gibi çok çeşitli kültürel unsurlarının yansıtıcısı olan atasözü ve deyimlerin yeni nesillere aktarılması hem sosyokültürel anlamda hem ana dilinin zenginliklerinin farkına vardırma hem de zengin bir söz varlığıyla etkili bir iletişim kurmada önemlidir.

7. Sınıf Öğrencilerinin Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Atasözü ve Deyimleri Öğrenme Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme

Türkçe dersinde kelime, atasözü, deyim vb.leri üzerine yapılan çalışmalar, genel olarak ders kitaplarında yer alan metinlere bağlı olarak gerçekleştirilmiştir. Dinleme ya da okuma metinlerinde yer alan ve metni anlamaya yardımcı olacak söz konusu unsurlar, çeşitli etkinlik ve yöntemlerle kavratılmaya çalışılmaktadır. Çeçen'e (2002: 21) göre de "kelime hazinesi en hızlı ve sağlıklı bir şekilde ancak metinler yoluyla gerçekleşmektedir. Metin okuma, öğrenilen kelimenin salt sesi veya şekil karşılığı ile değil; anlamı, kendisi ile yakın anlamlı başka sözcüklerle arasındaki anlam farklarının daha iyi ve belirgin bir şekilde anlaşılmasıyla birlikte öğrenileceği için kelime hazinesinin gelişiminde en sağlıklı yöntemdir.". Ancak kelime çalışmaları çoğu zaman öğrenci çalışma kitaplarındaki kelime çalışması ile sınırlı kalmaktadır. Hâlbuki metin içerisinde geçen ve kelime etkinliklerinde yer almayan söz varlığı unsurları üzerinde de durmak hem söz varlığını zenginleştirmek hem de metni anlamak için bir gerekliliktir.

Kelime hazinesinin bir metni anlamayı sağlamanın ötesinde iletişim ve kültür aktarımı için önemli oluşu sebebiyle alan yazında söz konusu husus ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmaların bir kısmı kelime hazinesinin önemi, Türkçe öğretimindeki yeri, kelime öğretiminde karşılaşılan sorunlar üzerinedir (Çeçen, 2002; Karatay, 2007; Mert Lüle, 2013; Nurlu ve Sarıca, 2015; Özbay ve Melanlıoğlu, 2008; Yağcı, Katrancı, Erdoğan ve Uygun, 2012; Yıldız ve Okur, 2010). Araştırmaların bir kısmı ise öğrencilerin, öğretmen adaylarının ya da ders kitaplarındaki kelime hazinesini tespiti yöneliktir (Anılan ve Genç, 2011; Batur, 2006; Benzer, 2013; Ertem ve Akyüz Aru, 2014; Güftâ ve Kan, 2011; Gür, Coşkun ve Sağlam, 2013; Kayhan, 2009; Kurudayıoğlu, 2011; Özbay, Büyükkiz ve Uyar, 2011). Kimi çalışmalar ise müstakil olarak atasözü ve deyimlerin söz varlığı ve Türkçe öğretimindeki yerini, önemini ve kullanım durumunu belirtmektedir (Bağcı, 2010; Baş, 2002; Baş, 2010; Bulut, 2013; Onan ve Baş, 2009; Uluçay ve Börekçi, 2015).

Türkçe öğretiminin temel meselelerinden biri olan söz varlığını zenginleştirmenin sistematik yürütülmesi için hangi düzeyde hangi unsurların öğretileceğinin tespiti kadar çeşitli sebeplerle üzerinde durulmuş unsurlarda öğrenmenin ne düzeyde gerçekleştiğini, pasif bile olsa kalıcılığının olup olmadığını belirlemek gerekir. Özellikle öğrencilerin etkili iletişim kurmaları, konuşmalarını zenginleştirmeleri ve kültürün devamını sağlamları bakımından derslerde karşılaştıkları atasözü ve deyimleri ne derece

öğrendiklerinin tespitine ihtiyaç vardır. Bu sebeple bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin Türkçe dersinde öğrendikleri atasözü ve deyimleri, kazanılmış yani öğrenilmiş söz varlığı hâline getirip getirmediğinin belirlenmesi problem durumu olarak görülmüş ve söz konusu problem durumuna aşağıdaki alt problemler doğrultusunda cevap aranmıştır:

1. 7. sınıf öğrencilerinin atasözü ve deyimlerin anlamını ifade etme düzeyi nedir?

2. 7. sınıf öğrencilerinin atasözü ve deyimleri cümlede kullanabilme düzeyi nedir?

3. 7. sınıf öğrencilerinin atasözü ve deyimlerin anlamını ifade etmelerinde cinsiyete göre anlamlı farklılık var mıdır?

4. 7. sınıf öğrencilerinin atasözü ve deyimleri cümlede kullanmalarında cinsiyete göre anlamlı farklılık var mıdır?

5. 7. sınıf öğrencilerinin atasözü ve deyimlerin anlamını ifade etmelerinde anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık var mıdır?

6. 7. sınıf öğrencilerinin atasözü ve deyimlerin anlamını ifade etmelerinde baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık var mıdır?

7. 7. sınıf öğrencilerinin atasözü ve deyimleri cümlede kullanmalarında anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık var mıdır?

8. 7. sınıf öğrencilerinin atasözü ve deyimleri cümlede kullanmalarında baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma “tarama” modelindedir. Tarama modelleri; geçmişte veya hâlen var olan bir durumu, var olduğu şekli ile betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2009: 77). Bu çalışmada da 7. sınıf öğrencilerinin ders kitaplarındaki metinlerde geçen ve kelime çalışmaları etkinlikleri kapsamında üzerinde durulan atasözü ve deyimlerin anlamlarını bilme ve onları cümlede kullanabilme düzeyleri betimlenmeye çalışılmıştır.

7. Sınıf Öğrencilerinin Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Atasözü ve Deyimleri Öğrenme Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu 2015-2016 eğitim öğretim yılında Konya ili Kadınhanı ilçesinde öğrenim gören 30 kız, 30 erkek olmak üzere toplam 60 öğrenci oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmaya esas olacak veriler, öğrencilerin bir önceki yıl Türkçe dersinde kullandıkları ders kitabındaki metinlerde geçen atasözü ve deyimler arasından seçilen 49 deyim ile 1 atasözünün anlamını ve kurdukları cümleleri yazacakları çalışma kâğıtları aracılığıyla toplanmıştır. Ayrıca çalışma kâğıtlarında öğrencilerin araştırmada kullanılacak demografik bilgilerine ait bir bölüme de yer verilmiştir.

Araştırmada belirlenen atasözü ve deyimlerin tespiti, seçimi ve anlamlarının kavratılması çalışmaları bir önceki eğitim öğretim yılında, öğrenciler 6. sınıftayken yapılmıştır. Öncelikle 2014-2015 öğretim yılında Kadınhanı ilçesinde okutulması kararlaştırılan MEB yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı incelenmiş, metin içerisinde geçen atasözü ve deyimler tespit edilmiştir. Ders kitabındaki okuma metinlerinde toplamda 1 atasözü ve 188 deyim tespit edilmiştir. Bu atasözü ve deyimler, Türk Dil Kurumu'nun aynı başlıktaki sözlüğünden teyit edilmiştir. Metin içerisinde geçen deyim sayısı fazla olduğu için seçme yapılmış ve araştırmacılar tarafından ortaklaşa belirlenen 49 deyim ve bir atasözü araştırmanın verilerine esas oluşturması bakımından belirlenmiştir. Yıl boyunca metin işleme sürecinde, belirlenen deyimlerin ve atasözünün olduğu metinlere gelindiğinde çeşitli etkinliklerle bu unsurların anlamları üzerinde durulmuş ve her biri mutlaka cümle içinde kullanılmıştır.

2015-2016 eğitim öğretim yılının başında bir önceki yıl seçilen söz konusu deyimler ve atasözü için çalışma yaprakları hazırlanmıştır. Her bir çalışma yaprağında öğrencilerden 49 deyim anlamını yazmaları ve cümle içinde kullanmaları istenmiştir. Metinlerde geçen tek atasözü ise ilk haftadaki çalışma yaprağında yer almıştır. Atasözü zaten bir cümle hâlinde olduğu için kendisinden önce kurulacak bir cümle ile anlamsal bağlantı kurmaları istenmiştir. Böylelikle veriler 5 haftalık sürede elde edilmiştir.

Verilerin çözülmesi sürecinde öğrencilerin doğru yazdıkları her bir anlam 1, yanlış yazdıkları anlamlar ya da boş bıraktıkları 0 olarak

puanlanmıştır. Kurdukları cümlelerde de benzer bir yol izlenmiş, deyim ya da atasözünü cümle içinde doğru şekilde kullandıklarında 1, yanlış kullandıklarında ya da cümle yazmadıklarında ise 0 puan almışlardır.

Öğrencilerin atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etme ve cümlede kullanma düzeylerini belirlemede seviyeyi tespit bakımından öğrenci sayısını gösteren frekans ve yüzdelerin sınıflandırılmasının bulguları daha iyi okumak için gerekli olduğu düşünülmüştür. Bu sebeple atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etme ve cümlede kullanmada başarılı olan öğrencilerin frekans ve yüzdeleri araştırmacılar tarafından sınıflandırılmış ve bu sınıflandırma Tablo 1’de gösterilmiştir:

Tablo 1. Frekans ve Yüzde Değerlerinin Sınıflandırılması

Derece	Frekans Aralığı	Yüzde Aralığı
Çok düşük	1-18	%1-30
Düşük	19-30	%31-50
Orta	31-42	%51-70
İyi	43-54	%71-90
Çok İyi	55-60	%91-100

Çalışma yapıklarından elde edilen verilere frekans, yüzde, t testi ve anova testleri yapılmış ve ulaşılan sonuçlar yorumlanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmadan elde edilen veriler, belirlenen 8 alt probleme cevap olacak şekilde çözümlenmeye çalışılmıştır.

Birinci ve İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

7. sınıf öğrencilerinin atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etme ile atasözü ve deyimleri cümlede kullanma düzeyleri, tek tabloda birleştirilerek Tablo 2’de gösterilmiştir:

Tablo 2. Atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etme ile atasözü ve deyimleri cümlede kullanma düzeyleri

Atasözü ve Deyimler	Anlamı Doğru Yazan Öğrenciler		Anlamı Yanlış Yazan Öğrenciler		Cümlede Doğru Kullanan Öğrenciler		Cümlede Yanlış Kullanan Öğrenciler	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Tilkinin dönüp geleceği yer kürkçü dükkândır.	34	56,7	26	43,3	26	43,3	34	56,7
Yol göstermek	42	70	18	30	40	66,7	20	33,3
Hasret çekmek	46	76,7	14	23,3	42	70	18	30
Kucak Açmak	38	63,3	22	36,7	40	66,7	20	33,3
Beli bükülmek	24	40	36	60	32	53,3	28	46,7
Posta koymak	20	33,3	40	66,7	26	43,3	34	56,7

7. Sınıf Öğrencilerinin Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Atasözü ve Deyimleri
Öğrenme Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme

Gölgesinde yaşamak	34	56,7	26	43,3	32	53,3	28	46,7
Söze karışmak	36	60	24	40	40	66,7	20	33,3
Kanat germek	40	66,7	20	33,3	34	56,7	26	43,3
Derdini açmak	46	76,7	14	23,3	43	71,7	17	28,3
Yol almak	32	53,3	28	46,7	38	63,3	22	36,7
Ağızından kaçırmak	46	76,7	14	23,3	42	70	18	30
Boyun eğmemek	46	76,7	14	23,3	38	63,3	22	36,7
Ayakta tutmak	16	26,7	44	73,3	12	20	48	80
Sakal ağartmak	16	26,7	44	73,3	20	33,3	40	66,7
Kendini alamamak	34	56,7	26	43,3	30	50	30	50
İpe un sermek	20	33,3	40	66,7	18	30	42	70
Göz dikmek	36	60	24	40	42	70	18	30
Çene yarıştırmak	44	73,3	16	26,7	44	73,3	16	26,7
Geri kalmak	30	50	30	50	32	53,3	28	46,7
Bindiği dalı kesmek	26	43,3	34	40	26	43,3	34	56,7
Adım atmak	40	66,7	20	33,3	42	70	18	30
Sözüne gelmek	40	66,7	20	33,3	38	63,3	22	36,7
Hayata gözlerini yummak	46	76,7	14	23,3	48	80	12	20
Elini vermek	30	50	30	50	28	46,7	32	53,3
Kafa yormak	40	66,7	20	33,3	40	66,7	20	33,3
Yüreği yanmak	36	60	24	40	38	63,3	22	36,7
Akıl yürütmek	40	66,7	20	33,3	40	66,7	20	33,3
Yüzünü buruşturmak	32	53,3	28	46,7	38	63,3	22	36,7
Ders çıkarmak	40	66,7	20	33,3	44	73,3	16	26,7
Damga vurmak	12	20	48	80	6	10	54	90
Ders almak	42	70	18	30	44	73,3	16	26,7
Yolunu gözlemek	44	73,3	16	26,7	46	76,7	14	23,3
Zaman geçirmek	42	70	18	30	46	76,7	14	23,3
Kafasında şimşek çakmak	18	30	42	70	14	23,3	46	76,7
Dilden düşmek	14	23,3	46	76,7	8	13,3	52	86,7
Sözünü tutmak	40	66,7	20	33,3	40	66,7	20	33,3
Canı sıkılmak	40	66,7	20	33,3	44	73,3	16	26,7
Ters bakmak	36	60	24	40	38	63,3	22	36,7
Elini ağır tutmak	18	30	42	70	14	23,3	46	76,7
Zaman almak	42	70	18	30	40	66,7	20	33,3
Yüreği burkulmak	44	73,3	16	26,7	42	70	18	30
Hasret kalmak	44	73,3	16	26,7	48	80	12	20
Kendini tutmak	30	50	30	50	28	46,7	32	53,3
Gözünde tütme	38	63,3	22	36,7	42	70	18	30
Gözleri dolmak	46	76,7	14	23,3	46	76,7	14	23,3
Canına kıymak	48	80	12	20	48	80	12	20
Hayat vermek	38	63,3	22	36,7	40	66,7	20	33,3
Yolu düşmek	34	56,7	26	43,3	38	63,3	22	36,7
İçi kararmak	40	66,7	20	33,3	42	70	18	30

Tablo 2 araştırmanın birinci alt problemi olan 7. sınıf öğrencilerinin atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade edebilmeleri bakımından incelendiğinde anlamı en az bilinen deyimler, damga vurmak (%20), dilden düşmek (%23,3), ayakta tutmak (%26,7), sakal ağartmak (%26,7) ve kafasında şimşek çakmak (%30) olarak tespit edilmiştir. Anlamı en çok doğru yazılan deyimler ise canına kıymak (%80), hasret çekmek (%76,7), ağızından kaçırmak (%76,7), boyun eğmemek (%76,7), hayata gözlerini yummak (%76,7), gözleri dolmak (%76,7), çene yarıştırmak (%73,3), yolunu gözlemek (%73,3), yüreği burkulmak (%73,3), hasret kalmak (%73,3), ders almak (%70), zaman geçirmek (%70), yol göstermek (%70)'tir.

“Tilkinin dönüp geleceği yer kürkçü dükkânıdır.”ders kitabındaki metinlerde geçen tek atasözüdür ve öğrencilerin % 56,7'si atasözünün anlamını doğru ifade etmiştir. Tabloya göre 14 deyim anlamı %70'in üzerinde doğru ifade edilmiştir. Diğer deyimler ve atasözü bu oranın altında kalmıştır.

Araştırmanın ikinci alt problemi olan 7. sınıf öğrencilerinin atasözü ve deyimleri cümlede yerli yerinde kullanabilme düzeyleri de Tablo 2'de görülmektedir. Tabloya göre cümlede doğru ve yerli yerinde kullanımı en az olan deyimler, damga vurmak (%10), dilden düşmek (%13,3), ayakta tutmak (%20), kafasında şimşek çakmak (%23,3), elini ağır tutmak (%23,3), ipe un sermek (%30) olarak tespit edilmiştir. Cümle içerisinde doğru kullanımın en çok olduğu deyimler ise hayata gözlerini yummak (%80), canına kıymak (%80), hasret kalmak(%80), yolunu gözlemek (%76,7), zaman geçirmek (%76,7), gözleri dolmak (%76,7), ders çıkarmak (%73,3), ders almak (%73,3), canı sıkılmak (%73,3), çene yarıştırmak (%73,3), derdini açmak (%71,7), hasret çekmek (%70), ağızından kaçırmak (%70), göz dikmek (%70), adım atmak (%70), yüreği burkulmak (%70), gözünde tutmek (%70), içi kararmak (%70)'tir. Tek atasözünün ise kendisinden önce kurulan bir cümle ile bağlantılı olarak kullanılmasının sonucunda yerli yerinde kullanılıp kullanılmadığına bakılmış ve öğrencilerin %43,3'ünün doğru kullandığı belirlenmiştir.

Yöntem kısmında belirtilen dereceleme ölçütlerine göre öğrencilerin atasözü ve deyimlerin anlamını ifade etme ve cümlede kullanma düzeyleri Tablo 3'te gösterilmiştir:

7. Sınıf Öğrencilerinin Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Atasözü ve Deyimleri
Öğrenme Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme

Tablo 3. Atasözü ve Deyimlerin Anlamını İfade Etme ve Cümlede Kullanma Düzeylerinin Sınıflandırılması

Derece	Anlamı Doğru İfade Edilen Atasözü ve Deyimler		Cümlede Doğru Kullanılan Atasözü ve Deyimler	
	f	%	f	%
Çok düşük	7	14	6	12
Düşük	7	14	8	16
Orta	25	50	25	50
İyi	11	22	11	22
Çok iyi	0	0	0	0
Toplam	50	100	50	100

Tablo 3'e göre seçilen atasözü ve deyimlerin anlamlarının doğru ifade oranına bakıldığında 14'ü düşük ve çok düşük (%28) düzeyde, 25'i orta düzeyde (%50), 11'i ise iyi (%22) düzeyde kalmıştır. Anlamın doğru ifadesinde çok iyi düzeyde olan atasözü ve deyim yoktur.

Tabloya göre çok düşük, düşük ve orta düzey, atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etme bakımından yetersizdir. Dolayısıyla seçilen atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etme düzeyi % 78 oranında beklenenin altında kalmıştır.

Tabloya göre seçilen atasözü ve deyimleri cümlede doğru olarak kullanmalarının oranına bakıldığında 6'sı çok düşük (%12), 8'i düşük (%16), 25'i orta (%50), 11'i ise iyi (%22) düzeyindedir. Atasözü ve deyimleri cümlede doğru kullanmada çok iyi düzeyde olan atasözü ve deyim yoktur.

Tabloya göre çok düşük, düşük ve orta düzey, atasözü ve deyimleri cümlede doğru kullanma bakımından yetersizdir. Dolayısıyla seçilen atasözü ve deyimleri cümlede kullanma düzeyi % 78 oranında beklenenin altında kalmıştır.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden biri atasözü ve deyimlerin anlamını ifade etmenin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğidir. Bu amaçla t testi analizi yapılmış ve bulgular Tablo 4'te belirtilmiştir:

Tablo 4. Atasözü ve deyimlerin anlamını ifade etmeye İlişkin Puanların cinsiyete göre t testi sonuçları

	N	X	S	Sd	t	p
Erkek	30	20,13	16,483	58	6,143	0.000
Kız	30	39,07	4,847			

Tablo 4'e göre kız öğrencilerin atasözü ve deyimlerin anlamlarını yazmaya ilişkin toplam puanları 39,07, erkek öğrencilerin toplam puanı ise 20,13'tür. Araştırmanın bulguları atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etmede kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir ($t=6,143$, $p<0,05$).

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

“7. sınıf öğrencilerinin atasözü ve deyimleri cümlede kullanmalarında cinsiyete göre anlamlı farklılık var mıdır?” sorusuna cevap aramak için t testi analizi yapılmış ve bulgular Tablo5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Atasözü ve deyimleri Cümlede Kullanmaya İlişkin Puanların cinsiyete göre t testi sonuçları

	N	X	S	Sd	t	p
Erkek	30	18,63	15,199	58	7,380	0.000
Kız	30	39,87	4,167			

Tablo 5'te öğrencilerin atasözü ve deyimleri anlamına uygun olarak cümlede kullanma ortalamaları kız öğrencilerde 39,87, erkek öğrencilerde ise 18,63 olarak bulunmuştur. Tabloya göre öğrencilerin atasözü ve deyimleri cümlede kullanma düzeyleri kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t=7,380$, $p<0,05$).

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmada cevap aranan problemlerden biri de anne eğitim durumu değişkeninin atasözü ve deyimlerin anlamını ifade etmede anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığıdır. Bu amaçla anne eğitim durumuna ilişkin betimsel istatistik ve varyans analizi sonuçları Tablo 6 ve Tablo7'de gösterilmiştir:

7. Sınıf Öğrencilerinin Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Atasözü ve Deyimleri
Öğrenme Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme

Tablo 6. Atasözü ve Deyimlerin Anlamlarını İfade Etmeye İlişkin Puanların Anne Eğitim Durumuna Göre Betimsel İstatistikleri

Anne Eğitim Durumu	Ortalama	N
Okur-yazar değil	0	0
İlkokul	22,19	32
Ortaokul	36,10	20
Lise	0	0
Üniversite	43,33	6
Lisansüstü	42	2

Tablo 6’da atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etme ortalamaları ile anne eğitim düzeylerine bakıldığında en yüksek ortalama (43,33) anne eğitim düzeyi üniversite olanlarda görülmektedir. Anne eğitim düzeyi lisansüstü olanların puan ortalaması 42, ortaokul olanların ortalaması 36,10, ilkokul olanların ise 22,19’dur. Atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etmede anne eğitim durumu arttıkça ortalamaların da arttığını göstermektedir. Grupların ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını tespit için varyans analizi yapılmış, elde edilen bulgular tablo 7’de gösterilmiştir:

Tablo 7. Atasözü ve Deyimlerin Anlamlarını İfade Etmeye İlişkin Puanların Anne Eğitim Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Fark	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4042,392	3	1347,464	7,860	,000
Grup içi	9600,008	56	171,429		
Toplam	13642,400	59			

Gruplar arasındaki farklılığa ilişkin varyans analizi sonucuna $F=7,860$ ($p < 0,05$) olarak bulunmuştur. Bu bulguya göre öğrencilerin atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etmeleri ile anne eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir.

Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

“7. sınıf öğrencilerinin atasözü ve deyimlerin anlamını ifade etmelerinde baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık var mıdır?” sorusuna

ilişkin betimsel istatistik ve varyans analizi sonuçları Tablo 8 ve Tablo 9’da gösterilmiştir:

Tablo 8. Atasözü ve Deyimlerin Anlamlarını İfade Etmeye İlişkin Puanların Baba Eğitim Durumuna Göre Betimsel İstatistikleri

Baba Eğitim Durumu	Ortalama	N
Okur-yazar değil	0	0
İlkokul	13,20	20
Ortaokul	36	12
Lise	36,13	16
Üniversite	41,83	12
Lisansüstü	0	0

Tablo 8’de atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etme ortalamaları ile baba eğitim düzeylerine bakıldığında en yüksek ortalama (41,83) baba eğitim düzeyi üniversite olanlarda görülmektedir. Baba eğitim düzeyi lise olanların puan ortalaması 36,13, ortaokul olanların ortalaması 36, ilkokul olanların ise 13,20’dir. Atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etmede baba eğitim durumu arttıkça ortalamanın da arttığını göstermektedir. Grupların ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını tespit için varyans analizi yapılmış, elde edilen bulgular tablo 9’da gösterilmiştir:

Tablo 9. Atasözü ve Deyimlerin Anlamlarını İfade Etmeye İlişkin Puanların Anne Eğitim Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Fark	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	8347,783	3	2782,594	29,431	,000
Grup içi	5249,617	56	94,547		
Toplam	13642,400	59			

Gruplar arasındaki farklılığa ilişkin varyans analizi sonucuna $F=29,431$ ($p < 0,05$) olarak bulunmuştur. Bu bulguya göre öğrencilerin atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etmeleri ile baba eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir.

7. Sınıf Öğrencilerinin Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Atasözü ve Deyimleri
Öğrenme Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme

Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“7. sınıf öğrencilerinin atasözü ve deyimleri cümlede kullanmalarında anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık var mıdır?” şeklindeki alt probleme ilişkin bulgular Tablo 10 Ve Tablo11’de belirtilmiştir:

Tablo 10. Atasözü ve Deyimleri Cümlede Kullanmaya İlişkin Puanların Anne Eğitim Durumuna Göre Betimsel İstatistikleri

Anne Eğitim Durumu	Ortalama	N
Okur-yazar değil	0	0
İlkokul	21,84	32
Ortaokul	37,2	20
Lise	0	0
Üniversite	39	6
Lisansüstü	39	2

Tablo 10’a göre öğrencilerin atasözü ve deyimleri cümlede anlamına uygun ve doğru kullanabilme düzeyleri ile anne eğitim durumu arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Ortalamaları en yüksek iki grubun (39) anne eğitim durumları üniversite ve lisansüstüdür. Anne eğitim durumu ortaokul olanların ortalama puanları 37,2 iken, ilkokul olanların ortalamaları 21,84’tür. Atasözü ve deyimleri cümlede kullanmada anne eğitim durumu arttıkça doğru cümle kurma ortalaması da artmaktadır.

Öğrencilerin ortalama puanlarının anne eğitim durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için varyans analizi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 11’de gösterilmiştir:

Tablo 11. Atasözü ve Deyimleri Cümlede Kullanmaya İlişkin Puanların Anne Eğitim Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Fark	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	3779,831	3	1259,944	6,927	,001
Grup içi	10185,419	56	181,882		
Toplam	13965,250	59			

Tablo 11'e göre öğrencilerin atasözü ve deyimleri cümlede kullanma düzeyleri anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=6,927, p< 0,05$).

Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“7. sınıf öğrencilerinin atasözü ve deyimleri cümlede kullanmalarında baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık var mıdır?” şeklindeki alt probleme ilişkin bulgular Tablo 12 ve Tablo 13'te belirtilmiştir:

Tablo 12. Atasözü ve Deyimleri Cümlede Kullanmaya İlişkin Puanların Baba Eğitim Durumuna Göre Betimsel İstatistikleri

Baba Eğitim Durumu	Ortalama	N
Okur-yazar değil	0	0
İlkokul	11,55	20
Ortaokul	35,83	12
Lise	38	16
Üniversite	40,50	12
Lisansüstü	0	0

Tablo 12'ye göre öğrencilerin atasözü ve deyimleri cümlede anlamına uygun ve doğru kullanabilme düzeyleri ile baba eğitim durumu arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Ortalamaları en yüksek grubun (40,50) baba eğitim durumu üniversitedir. Baba eğitim durumu lise olanların ortalama puanları 38, ortaokul olanların 35,83, ilkokul olanların ise 11,55'tir. Atasözü ve deyimleri cümlede kullanmada baba eğitim durumu arttıkça doğru cümle kurma ortalaması da artmaktadır.

Öğrencilerin ortalama puanlarının anne eğitim durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için varyans analizi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 13'te gösterilmiştir:

7. Sınıf Öğrencilerinin Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Atasözü ve Deyimleri
Öğrenme Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme

Tablo 13. Atasözü ve Deyimleri Cümlede Kullanmaya İlişkin Puanların Baba Eğitim Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Fark	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	9529,633	3	3176,544	40,104	,000
Grup içi	4435,617	56	79,207		
Toplam	13965,250	59			

Tablo 13'e göre öğrencilerin atasözü ve deyimleri cümlede kullanma düzeyleri, yapılan gruplar arası varyans analizi sonuçlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir (F=40,104, p< 0,05)

SONUÇ VE TARTIŞMA

Ortaokul öğrencilerinin ders kitaplarındaki metinlerde geçen atasözü ve deyimlerin anlamlarını bilme ve onları cümlede kullanma düzeyleri üzerine 7. sınıf öğrencileri ile yapılan bu araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Öğrenciler, ders kitabındaki metinlerde geçen atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etmede toplamda % 78 oranında çok düşük, düşük ve orta düzeyde kalmışlar; atasözü ve deyimlerin anlamını ifade etmede yetersiz görülmüşlerdir.

2. Öğrenciler, ders kitabındaki metinlerde geçen atasözü ve deyimleri cümlede kullanmada toplamda % 78 oranında çok düşük, düşük ve orta düzeyde kalmışlar; atasözü ve deyimleri cümlede kullanmaları bakımından yetersiz görülmüşlerdir.

3. Atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etme düzeyinde kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık vardır.

4. Atasözü ve deyimleri cümlede kullanma düzeyinde kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık vardır.

5. Atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etme düzeyinde anne eğitim durumu anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır.

6. Atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etme düzeyinde baba eğitim durumu anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır.

7. Atasözü ve deyimleri cümlede kullanma düzeyinde anne eğitim durumu anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır.

8. Atasözü ve deyimleri cümlede kullanma düzeyinde baba eğitim durumu anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır.

Öğrencilerin bir önceki yıl Türkçe dersinde kullandıkları ders kitabındaki metinlerde geçen atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etme oranlarına bakıldığında 14'ü düşük ve çok düşük (%28) düzeyde, 25'i orta düzeyde (%50), 11'i ise iyi (%22) düzeyde kalmıştır. Bu bulgular, bir yıl önceki derslerde anlamları üzerinde durulan atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etmede orta düzeyde bir yığılma olduğunu, iyi ve çok iyi düzeylerinin ise oldukça düşük bir oranda kaldığını göstermektedir. Bu durum, her ne kadar kelime çalışmaları sırasında atasözü ve deyimlerin anlamları üzerinde durulsa da öğrenmenin istenen düzeyde gerçekleşmediğini göstermektedir. Bayat ve Çetinkaya'nın (2014) araştırmasında da öğrencilerin deyimleri anlamada yetersiz oldukları belirlenmiş ve bu durum deyimlerin Türkçe derslerinde sözcük bilgisi kapsamında ele alınmasına bağlanmıştır. Dilidüzgün (2014) Türkçe öğretiminde sözcük öğretme yöntemlerinin yeterliliğini araştırdığı çalışmasında, öğrencilerin kitaplardaki metinlerde geçen deyimlerin anlamını ifade etme oranını % 21 olarak tespit etmiş ve bu oranın yetersiz olduğunu dile getirmiştir.

Seçilen atasözü ve deyimlerin anlamları, bir yıl önceki Türkçe dersinde dönem başından dönem sonuna kadar geçen bir süreçte ele alınmış ve öğrencilere kavratılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin bu söz varlığı unsurlarının anlamları öğrenme geçmişleri, deyimlerin ve atasözünün kitapta geçtiği metnin yerine göre üç ay ile bir yıl arasında değişmektedir. Öğrencilerin bir önceki eğitim öğretim yılının akabinde bu söz varlığı unsurlarının anlamlarını ifade edememeleri; bu atasözü ve deyimlerin sadece bir metinde kullanılmaları, tekrar edilmediği için öğrenciler tarafından unutuldukları ve öğrenmenin gerçekleşmediği şeklinde yorumlanabilir. Alan yazında yapılan araştırmalarda da kelimelerin ya da diğer söz varlığı unsurlarının kitapta bir kez geçmesi kelime hazinesini geliştirme bakımından olumsuz görülmüştür. Özbay ve Melanlıoğlu (2008), öğretilen kelimelerin mutlaka belli aralıklarla tekrar edilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Ertem ve Akyüz Aru'nun (2014) çalışmasında kelimelerin tekrar edilmesi, kelime öğretiminde ve söz varlığının geliştirilmesinde önemli bir faktör olarak görülmüş, kelimelerin temalar arasında tekrar edilme oranına bakılmış ve kitapların bu bakımdan yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, tekrarların az olduğu bir süreçte kelimelerin kalıcı olarak öğretilmesinin mümkün olmadığı şeklinde yorumlanmıştır. Anılan ve Genç (2011), araştırmalarında kelime öğretiminde sık tekrarların olması gerektiğini ancak

7. Sınıf Öğrencilerinin Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Atasözü ve Deyimleri Öğrenme Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme

kitaplarda bu durumun söz konusu olmadığını belirtmektedir. Çetinkaya (2011) ve Güzel, Kurudayıoğlu ve Karadağ (2005), Karadağ (2005) araştırmalarında da aynı durum dile getirilmiştir. Çetinkaya (2012) ise kelime öğrenimi üzerine yaptığı deneysel çalışmasında öğrencilerin öğrendikleri sözcüklerle tekrar tekrar karşılaşmalarının sözcükleri öğrenme düzeylerini yükselttiğini bulgulamıştır. Bu doğrultuda söz varlığı unsurlarının metinlerde yinelenmesi yani birden fazla kullanılması, söz varlığını zenginleştirmede bir gereklilik olarak görülmelidir. Ders kitaplarındaki söz konusu unsurların belli aralıklarla yinelenmesi aynı zamanda söz varlığını geliştirmeyi planlı hâle getirmeye katkı sağlayacaktır. Çünkü alan yazında yapılan çalışmalar, kelime hazinesinin planlı bir şekilde geliştirilmediğine dikkat çekmektedir (Ertem ve Aru, 2014; Baysal, 2007; Karadağ ve Kurudayıoğlu, 2010; Karadüz ve Yıldırım, 2011; Özatalay, 2007; Özalp, 2011). Ayrıca atasözü ve deyimlerin anlamına yönelik çalışmaların etkinliklerle desteklenmesi de anlamın pekiştirilmesinde oldukça önemlidir. Kazıcı (2008) deyim ve atasözlerine Türkçe Programı'nda yer verilmesine rağmen, ders kitaplarında yeterli etkinliğin olmadığını, atasözü ve deyimlerin öğretimi için farklı yöntem ve etkinliklere başvurulması gerektiğini ifade etmiştir.

Öğrencilerin bir önceki yıl Türkçe dersinde kelime çalışmaları kapsamında üzerinde durulan atasözü ve deyimleri cümlede kullanmaları da anlamı ifade etmeleriyle benzer sonuç vermektedir. Cümle içinde doğru kullanma açısından bakıldığında atasözü ve deyimlerden 6'sı çok düşük (%12), 8'i düşük (%16), 25'i orta (%50), 11'i ise iyi (%22) düzeyde kullanılmıştır. Atasözü ve deyimleri cümlede doğru kullanmada çok iyi düzeyde olan atasözü ve deyim yoktur. Bu bulgular, bir yıl önceki derslerde üzerinde durulan atasözü ve deyimleri cümlede kullanmada orta düzeyde bir yığılma olduğunu, iyi ve çok iyi düzeylerinin ise oldukça düşük bir oranda kaldığını göstermektedir. Bu durum, anlamı tam olarak öğrenilmemiş ya da ifade edilemeyen atasözü ve deyimleri cümlede doğru kullanmada da zorluk yaşanacağı şeklinde yorumlanabilir. Çünkü bir söz varlığı unsurunu cümledeki diğer unsurlarla anlam yönünden bütünleştirerek doğru kullanabilmek, öncelikle anlamı doğru bilmekle mümkündür. Ayrıca yeni öğrenilen unsurları cümlede kullanabilmek için öğrencilerin hem anlamca hem de kullanım olarak kelimeyle birden fazla karşılaşmalarını gerektirir. Anılan ve Genç'in (2011) çalışmasında, öğrencilerin yeni öğrendikleri sözcükleri ya da söz gruplarını

yazılı anlatımlarında kullanma düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Bu sonuç, öğrencilerin yeni öğrendikleri deyimleri cümlede kullanma güçlüklerinin olmasıyla benzerlik göstermektedir.

Öğrencilerin anlamını ifade etme ve cümlede kurma oranlarının en yüksek olduğu deyimlere bakıldığında (canına kıymak, hayata gözlerini yummak, hasret kalmak, yolunu gözlemek, gözleri dolmak, ders almak, canı sıkılmak gibi) bunların sık kullanılan, günlük hayatta duyabilecekleri deyimler olduğu görülmektedir. Buna karşılık anlamını ifade etme ve cümlede kurma oranlarının en düşük olduğu (damga vurmak, dilden düşmek, Ayakta tutmak, kafasında şimşek çakmak, elini ağır tutmak, ipe un sermek gibi) deyimler, öğrencinin sık karşılaşmadığı deyimler arasındadır. Bu durum, deyimlerin tanınırlık derecesinin anlamı tahmin etmede yardımcı ve etkili olduğuna dair yapılan çalışmalarla örtüşmektedir (Nippold, Moran, and Schwarz, 2001; Nippold and Rudzinski, 1993; Levorato and Cacciari, 1992). Bu durum; bir yandan atasözü ve deyimlerin gerek ders içinde gerek ders dışında sık sık kullanılmasının yani tekrarlanmasının önemini ortaya koymakta,öte yandan yüksek oranda yer alan deyimlerin öğrenilmesinde okul faktörünün yanında diğer faktörlerin de etkili olduğuna işaret etmektedir. Bayat ve Çeyinkaya'nın (2014) çalışmasında ise tanınırlık düzeyi yüksek deyimlerin düşük olanlardan daha iyi anlaşılma ile birlikte aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Araştırmanın sonucuna göre hem atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etme hem de onları cümlede kullanma düzeyleri açısından kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha yüksek puan almışlardır. Kara, Kayabaşı ve Alkayış'ın (2005) araştırmasında da belirlenen bütün alt kategorilerde kız öğrencilerin deyimleri erkek öğrencilerden daha iyi anladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Anılan ve Genç'in (2011) yeni öğrenilen kelimelerin yazılı anlatımda kullanılması üzerine yaptıkları çalışmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla yeni kelimeleri yazılı anlatımlarında daha fazla kullandıkları belirlenmiştir. Bu durum, kız öğrencilerin bir önceki yıl metinlerde geçen deyimleri cümlede kullanmada daha başarılı olmaları sonucuyla örtüşmektedir. Bağcı'nın (2010) araştırmasında ise kız öğrenciler sadece deyimleri taşıdıkları değerler ile eşleştirme açısından erkeklere göre daha başarılı bulunmuş, deyimlerle ilgili diğer bulgularda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. İpek (2006) ise bu ve yukarıda belirtilen diğer araştırmanın sonuçlarından farklı olarak söz varlığı gelişiminde cinsiyetin herhangi bir etkisi bulunmadığı yönünde bir sonuca ulaşmıştır.

7. Sınıf Öğrencilerinin Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Atasözü ve Deyimleri Öğrenme Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme

Araştırmanın diğer sonuçlarına göre hem atasözü ve deyimlerin anlamlarını ifade etme hem de onları cümlede kullanma düzeyleri açısından anne ve baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık olduğu anlaşılmaktadır. Anne ve babanın eğitim durumu arttıkça atasözü ve deyimlerin anlamını bilme ve bunları cümlede doğru kullanma oranı da artmaktadır. Bu sonuç, anne ve babanın eğitim seviyesi yükseldikçe kelime hazinelerinin zenginleştiği, dolayısıyla dili kullanırken daha fazla söz varlığına başvurdukları ve anne ile babanın kullandığı söz varlığı unsurlarının çocuğa yansıdığı şeklinde yorumlanabilir. Batur (2006), İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında geçen ve anlamı bilinmeyen kelimeleri kazanımları üzerine yaptığı çalışmasında bu çalışmadakine benzer bir sonuçla baba mezuniyet durumu arttıkça çocukların daha fazla kelime kazandıklarını belirlemiştir. Ayrıca yine aynı çalışmada anne eğitim durumu ile verilen kelimenin cümle içinde kullanımı arasında bir ilişki olduğu ifade edilmiştir.

Sonuç olarak atasözü ve deyimler hem toplumun kültürel değerlerini yeni nesillere aktarmada hem de dili etkili ve zenginlikleriyle birlikte kullanabilmede söz varlığının önemli unsurlarıdır. Eğitim öğretim süreci içinde öğrencilerin atasözü ve deyimleri anlamları ile birlikte kavramaları, sözlü ve yazılı anlatımlarında kullanabilmeleri için ders kitabına seçilen metinler atasözleri ve deyimler bakımından zengin olmalı, bir metinde geçen atasözü ve deyimler farklı metinlerde tekrar yer bulmalı, bunlar üzerine yapılacak çalışmalar etkinliklerle desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2000). *Türkçenin sözcük varlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2002). *Anadilimizin söz denizinde*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2005). *Türkçenin zenginlikleri, incelikleri*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü-2*. Ankara: TDK Yayınları.
- Anılan, H. ve Genç, B. (2011). Türkçe dersinde öğrenilen yeni sözcüklerin yazılı anlatımlarda kullanım durumu. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 111-132.

Bağcı, H. (2010). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin atasözleri ve deyimleri algılama düzeyi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27(27), 91-110.

Baş, B. (2002). Türkçe temel dil becerilerinin öğretiminde atasözlerinin kullanımı. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(12), 60-68.

Baş, B. (2010). Söz varlığının oluşumu ve gelişiminde çocuk edebiyatının rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 137-159.

Batur, Z. (2006). *İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin Türkçe 6. ve 7. Sınıf ders kitaplarında geçen bilinmeyen kelimeleri kazanım düzeyleri üzerine bir araştırma.*(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Bayat, N. ve Çetinkaya, G. (2014). Tanınırlık ve saydamlık derecesi bakımından deyimlerin anlaşılabilirliği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(17), 205-232.

Baysal, A. D. (2007). *İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabının kelime serveti bakımından değerlendirilmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Benzer, A. (2013). Kelime dağarcığını geliştirmede 6. sınıf Türkçe ders kitabının etkisi. *İlköğretim Online*, 12(2), 425-435.

Bulut, M. (2013). Türkçe eğitimi ve öğretiminde dil ve kültür aktarımı olarak atasözleri ve deyimlerin önemi. *TurkishStudies*,8(13), 559-575.

Çeçen, M.A. (2002). *İlköğretim öğrencilerinde kelime hazinesinin geliştirilmesi.*(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Çetinkaya, Ç. (2011). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin kelime kullanım sıklıkları üzerine bir araştırma.*(Yayımlanmamış doktora tezi).Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çetinkaya, Z. (2012). *İlköğretim ikinci kademe altıncı sınıfta ana diline ait sözcüklerin öğrenilmesi ve kavranılmasına ilişkin bir araştırma.*(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Dilidüzgün, Ş. (2014). Türkçe öğretiminde sözcük öğretme yöntemlerinin yeterliliği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(17), 233-258.

Ertem, İ. S. ve Akyüz Aru, S. (2014). Türkçe ders kitaplarında kelime hazinesini geliştirmeye yönelik planlamanın incelenmesi. *TurkishStudies*, 9(3), 675-694.

7. Sınıf Öğrencilerinin Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Atasözü ve Deyimleri
Öğrenme Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme

Güftâ, H. ve Kan, M. O. (2011). İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabının dil ile ilgili kültür öğeleri Açısından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 239-256.

Gül, D. (2009). *İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki kelime öğretiminde kullanılan etkinliklerin etkinliğine yönelik bir araştırma*.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Gür, T., Coşkun, İ. ve Sağlam, F. (2013). İlkokul 2, 3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitapları bütüncesinin kelime hazinesini geliştirme eğitimi açısından incelenmesi. *TurkishStudies*,8(1), 1561-1570.

Güzel, A., Karadağ, Ö. ve Kurudayıoğlu, M. (2005). İlköğretim beşinci sınıf Türkçe ders kitaplarının kelime hazinesi bakımından niceliği ve ortak kelime hazinesi kazandırma bakımından yeterlilikleri. *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*. 28-30 Eylül 2005. Pamukkale Üniversitesi: Denizli.

İpek, N. (2006). *İlköğretim çağı çocuklarında kelime dağarcığı gelişimi*.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Kara, A., Kayabaşı, A. ve Alkayış, M. F. (2005). İlköğretimde Kullanılan Deyimlere İlişkin Bir Araştırma.*XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, 28-30 Eylül 2005.Pamukkale Üniversitesi: Denizli.

Karadağ, Ö. (2005). *İlköğretim I. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma*.(Yayımlanmamış doktora tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Elazığ.

Karadağ, Ö. ve Kurudayıoğlu, M. (2010) 2005 Türkçe Programına Göre Hazırlanmış İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarının Kelime Hazinesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları,Türkçe Öğretimi Özel Sayısı*,27, 423-436.

Karadüz, A. ve Yıldırım, İ. (2011). Kelime Hazinesinin Geliştirilmesinde Öğretmenlerin Görüş Ve Uygulamaları. *University of Gaziantep Journal of SocialSciences*, 10(2), 961-984.

Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karatay, H. (2007). Kelime öğretimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 141-153.

Kayhan, G. Ç. (2009). *Hakkâri/Yüksekova 75. yıl yatılı ilköğretim bölge okulu ilköğretim 7. Sınıfdüzeyinde öğrenim gören öğrencilerin deyim, atasözü ve bilmece dağarcıklarının belirlenmesive bunların öğretilmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kazıcı, E. (2008). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe derslerinde deyim ve atasözlerinin öğretiminde drammatizasyon yönteminin etkililik düzeyi.*(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ,Konya.

Kurudayıoğlu, M. (2011). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir değerlendirme. *NWSA: EducationSciences*, 6(2), 1797-1808.

Livorato, M. C. ve Cacciari, C. (1992). Children's comprehension and production of idioms: the role of context and familiarity. *Journal of Child Language*, 19: 415-433.

MEB (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı.* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

MEB. (2009). *İlköğretim Türkçe dersi (1-5. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu.* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

Mert Lüle, E. (2013). İlköğretim Türkçe programı ile Türkçe çalışma kitaplarındaki kazanım ve etkinliklerin sözcük öğretimi açısından değerlendirilmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(5), 13-31.

Nippold, M. A. & Rudzinski, M. (1993). Familiarity and transparency in idiom explanation: a developmental study of children and adolescents. *Journal of Speech and Hearing Research*, 36: 728-737.

Nippold, M. A., Moran, C. ve Schwarz, I. E. (2001). Idiom understanding in preadolescents: synergy in action. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 10: 169–179.

Nurlu, M. ve Sarıca, A. (2015). İlköğretim Türkçe ders kitaplarındaki sözcük çalışmalarının yöntem-teknik ve Türkçe öğretimi kazanımları açısından incelenmesi. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(10), 19-37.

Onan, B. ve Baş, B. (2009). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatımlarında Deyim Kullanımı: Hatay Ve Sivas Örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 83-95.

7. Sınıf Öğrencilerinin Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Atasözü ve Deyimleri
Öğrenme Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme

Özalp, B. (2011). *İlköğretim 1. ve 2. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kelime sayısının kişisel kelime servetine katkısının değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Özatalay, H. (2007). *İlköğretim I. kademe Türkçe öğretim programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel becerilerin ders kitaplarında kullanılmasına ilişkin durum çalışması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özbay, M.,Büyükkız, K. K. ve Uyar, Y. (2011). İlköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarındaki kelime hazineleri üzerine bir inceleme.*Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 149-173.

Özbay, M. veMelanlıoğlu, D. (2008). Türkçe eğitiminde kelime hazinesinin önemi. *Yüüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 30-45.

Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*. (10. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Uluçay, M. ve Börekçi, M. (2015). Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında kullandıkları deyimler üzerine bir inceleme. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 317-338.

Yağcı, E., Katrancı, M., Erdoğan, Ö. ve Uygun, M. (2014). Sınıf öğretmenlerinin kelime öğretiminde karşılaştıkları sorunlar ve kullandıkları yöntem-teknikler. *International Journal of Curriculum and Instructional Studies*, 2(4), 1-12.

Yıldız, C. ve Okur, A. (2010). İlköğretim okullarındaki okuma etkinliklerinde göz ardı edilen bir konu: Sözcük öğretimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27(27), 753-773.